

İNSAN VE EĞİTİM (İNSANLIĞIN OKUL TECRÜBESİ)

PROF. DR. VAHİT TÜRK*

GİRİŞ

İnsan, doğuştan getirdiği birtakım özellik ve yetenekleri dolayısıyla kendi dışındaki çevreyi düzenleme ve yönetme gücü olan bir varlıktır. Elinde hiçbir alet ve edevat olmasa ve tek başına bulunsa bile düşünme yeteneğiyle bir şeyler üretebilecek donanımdadır. Yalnızca kendi beyin gücüyle bir şeyler tasarlayabilen insan, pek çok beynin bir araya gelmesi ve yardımlaşmasıyla daha bütünlüklü üretimler yapabilmektedir. Bu, her insan beyninin düşünme gücü ile ilgili olduğu gibi, yine her bir beynin farklı düşünebilme yetisine de sahip olmasının sonucudur. Aynı konu üzerinde farklı kişilerin farklı biçimde düşünebilip, farklı çıkarımlar yapabilmesi, insan icadı gelişmelerin kökenindeki muharrik güçtür.

İnsan, doğası gereği “ben” sahibi bir varlıktır ve bu durum onu toplum içerisinde bir nevi “kendi başımalık” a iter. Fakat bu kendi başına olan varlık, hayatının uzun bir evresini başkalarına “zorunlu bağımlı” olarak geçirmek durumundadır. Yeni doğan bireyin ailesine zorunlu bağımlılığı, onun ilk fırsatta “ben” ini öne çıkarmasına engel olamaz ve bu andan itibaren yakın çevreyle çatışma başlar. İnsanın çevresiyle ilişkisi; kâh uyumlu ilişkilerle kâh çatışarak sürüp gider. Bu ilişkide duygular ve karşılıklı yararlanma, iki temeli teşkil eder: Yarar ilişkisinin anne-baba ve çocuk ilişkisindeki gibi tek taraflı olmasına hiçbir kişi ya da toplum izin veremez. Belli bir yaşa kadar ebeveyn-çocuk ilişkisi, sürekli olarak ebeveynin verdiği

* Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

ve çocuğun aldığı bir ilişkidir. Yakın akraba çevresi ile sınırlı olarak da bir süre bu ilişki görülebilir, ancak bu durum son derece sınırlı olur ve her yerde/ her zaman rastlanmaz. Çocuk büyüyüp geliştikçe zorunlu bağımlılığı azalır ve kendi varlığını çevresine hissettirme çabasına girer.

Çocuk, doğal olarak bir insan topluluğu içine doğduktan başka, birtakım gelenek ve törelerin de içine doğar. Hatta gelenekler, çocuğun doğmasından da önce, doğacak olan taze bireyle ilgili olarak hükmünü icra etmeye başlar. Bütün insan topluluklarında bebeğin doğumundan öncesine ve sonrasına ait pek çok geleneğin bulunması, insanların bu olaya verdikleri değeri gösterir. Yeni doğan birey, içine

doğduğu toplumun geleneklerine göre yetiştirilir, daha doğrusu eğitilir ya da terbiye edilir. Ebeveynin ve yakın çevrenin yürüttüğü bu eğitime ya da terbiye etme eylemi, bir süre sonra “dışarının” da katılımıyla sürer gider.

Çocuğun dışarıyla yani aile dışındaki insanlarla ilişkisi, aile için çekinilen bir ilişkidir. Aile, cam fanusta, koruyucu kanatları altında yetiştirmeye çalıştığı en değerli varlığının, isteği ve müdahalesi dışında bir şeyler öğrenmesinden ve verdiği terbiyenin bozulmasından endişe eder. Ailenin dışarıyla yani sokakla ilgili endişesi ne kadar güçlü olursa olsun, sokak, kişinin eğitiminde aileden sonra gelen en güçlü etken olur. Kişi ile toplum ilişkisi, aileden daha çok, sokakta biçimlenir ve kişinin şahsiyeti, sokak aracılığıyla toplum denilen bütünün bir parçası hâline gelir. Dışarı ya da sokak olarak adlandırılabilir olan aile dışı çevre, aslında toplumda yaşanan her türlü olumlu ve olumsuz durumun bulunabildiği yerdir. Bu bakımdan çocuğun dışarıyla ilişkisi, aile bakımından her zaman sorunlu olmuştur.

İnsan, doğası gereği “ben” sahibi bir varlıktır ve bu durum onu toplum içerisinde bir nevi “kendi başınlık”a iter. Fakat bu kendi başına olan varlık, hayatının uzun bir evresini başkalarına “zorunlu bağımlı” olarak geçirmek durumundadır.

Aile ve sokaktan başka okul, mabet, kışla, iş

yeri gibi diğer bazı toplu yaşama alanları da kişi eğitiminin sistemli ya da sistemsiz olarak yapıldığı yerlerdir.

Eğitim kavramı gündeme geldiğinde ilk akla gelen kurum okul olmaktadır. Okul kurumunu, insanlığın ilk yazılı belgelerinde karşımıza çıkar. Sümer belgelerinde okulda uygulanan müfredata dair bilgiler bile bulunmaktadır. “Uruk adlı Sümer şehrinde bulunan binlerce kil tablet içinde okuma ve alıştırma yapma amaçlı sözcük listeleri de bulunmaktadır. Bu da, İÖ 3000’lerde bazı yazmanların öğretme ve öğrenme üstüne düşünmüş olduklarını gösterir.”¹ “Şuruppak kentinde 1902- 1903 yıllarında yapılan kazılarda İÖ 2500’lerden kalma çok sayıda ‘ders kitabı’ çıkarıldı.”² Bu belgelerden okullarda nelerin öğretildiğine dair birtakım bilgiler de edinilmektedir. “Okullarda zamanında geçerli olan tanrı bilim, hayvan bilim, maden bilimi, coğrafya, matematik, dil bilgisi ve dil bilim eğitimi alan öğrencilerden, zaman zaman bu bilimlere katkıda bulunan bilim adamları, bilginler yetişti.”³ Bu devir okullarının

konumuyla ilgili olarak da şu not düşülmüştür: “Başlangıçta büyük bir olasılıkla tapınağa bağlı olan Sümer okulu, zaman içinde dinden bağımsız bir kurum hâline geldi...Öğretmenlerin maaşları öğrencilerden toplanan ücretlerden ödeniyordu.”⁴ Bu bilgiler, bilinen insanlık tarihinin ilk okul programlarını Sümerlerin yaptığını gösteriyor. Yukarıda belirtilen program; her çağda ve her coğrafyada küçük değişikliklerle uygulanmıştır. Modern çağın farkı olarak belki de ancak öğretmen maaşlarını devletin ödemesi gösterilebilir ki, bu da özelleştirme kavramının içine eğitimi de dâhil eden insanoglu tarafından tartışmaya açılmıştır. İnsanlar bu konuda çağa uygun bir gelişme olarak 5000 yıl öncesini taklit etmeye çalışıyorlar.

Osmanlı eğitim sistemi içerisinde özel bir yeri olan Enderun’da uygulanan “lala” sisteminin Sümer eğitim sisteminde de olduğu yukarıdaki kaynakta yer alır. Yine aynı eserde öğrencinin gün doğumundan gün batımına kadar okulda kaldığı ve eğitim programının da “yarı bilimsel ve eğitici, bir yönüyle de edebî ve yaratıcı” olduğu kayıtlıdır.

İnsanlığın okul tecrübesi, görüldüğü gibi 5000 yıldan daha fazla bir geçmişe sahiptir. Bu kadar uzun bir tecrübeye rağmen insanlar hâlen her fırsatta yeni sistemler denemeye devam etmektedirler.

Konu Türk eğitim tarihi açısından değerlendirildiğinde Selçuklulardan önceki eğitim kurumları hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Selçuklulardan itibaren takip edebildiğimiz eğitim kurumlarındaki pek çok uygulama, Sümer örneklerini andırmaktadır. Yalnız doğal olarak bu kurumlardaki etkili temel faktör İslam dini ve medeniyetidir. Sümerlerde olduğu gibi Osmanlıda da eğitim kurumları, saray okulları hariç, devlet kontrolünde değildir. Osmanlıda bu alan büyük ölçüde vakıfların elindedir ki bu, Osmanlı dışındaki Türk devletlerinde de aynıdır. Eğitim özelleşmiştir, ancak vakıflar hem kurumların hem öğrencilerin hem de öğretim elemanlarının masraflarını karşılamaktadır. Ali Şir Nevâî Herat’ta bütün masraflarını kendisinin karşıladığı iki medresenin kurucusuydu. Yalnız Osmanlıda yöneticilerin eğitimi ile askerî eğitim devletin kontrolünde yapılmaktaydı.

Osmanlı eğitim kurumlarından biri olan Mekteb-i İdadinin ders listesi ile Sümer okullarındaki yukarıda belirtilen ders listesinin karşılaştırılması ilgi çekici olacaktır. Mekteb-i idadilerde din bilgisi, Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, hesap, cebir, geometri, coğrafya, hitabet, tarih, kimya, sağlık bilgisi ve felsefe dersleri okutulmaktaydı.

Aynı Sümer okullarında olduğu gibi Osmanlı okullarında da disiplin temel bir ilkeydi.⁵ Burada Türk eğitim tarihini etraflıca incelemek amacıyla olmadığımız için Osmanlıdaki bazı uygulamaları örnek olması için aldık. Konuya ilgi duyanlar için Osman Ergin, Dr. Adnan Adıvar, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Yahya Akyüz, Cevat İzgi gibi araştırmacıların konuyla doğrudan ilgili eserleri gerekli bilgileri içermektedir.

İnsanlığın okul tecrübesi, görüldüğü gibi 5000 yıldan daha fazla bir geçmişe sahiptir. Bu kadar uzun bir tecrübeye rağmen insanlar hâlen her fırsatta yeni sistemler denemeye devam etmektedirler.

Osmanlı eğitim kurumlarında öğretime yönelik dersler yanında hem beden terbiyesine hem de ruh terbiyesine yani eğitime yönelik dersler yer almıştır. Saray okullarında “Kur’an, ilmihâl, tecvid, Arapça, Farsça, yazı, cilt, tezhip, oymacılık, ressamlık, kırâ’at, meşk, hattatlık ve musiki” gibi dersler yanında ok atma (kemankeşlik), cirit, çüp ve top, güreş vb. beden terbiyesine yönelik etkinlikler de vardır.⁶ Bu okullarda Türkçe, Arapça ve Kur’an-ı Kerim mecburi derslerdi ve öğrenciler yeteneklerine göre yönlendirilirdi. Medreselerde farklı bir program uygulandığı ve beden terbiyesine dair derslerin bu kurumlarda pek olmadığı yukarıdaki kaynaklarda kayıtlıdır.

Akkutay’a göre; Osmanlı saray okullarının temel eğitim politikası: kültürlüleştirme, disiplinleştirme ve kabiliyetleri yöneltme ve desteklemeye dayanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusunun eğitime bakışını gösteren en önemli hareketi, henüz devlet kurulmadan ve savaş devam ederken Ankara’da Maarif Kongresi toplanması ve savaşın ortasında her şeyi bir tarafa bırakıp bu kongreye katılmasıdır.

Bu okullarda genellikle devşirmeler eğitildiği için özel bir program uygulanmıştır. Bu sistemde ceza ve ödül, bütün eğitim sistemlerinde olduğu gibi, oldukça önemlidir.

Osmanlı medreseleri, uzun süre toplumun eğitim ihtiyacını karşılayan ana eğitim kurumu olmakla beraber son devirlerde işlevini yitirmiş ve yarar yerine zarar verir duruma gelmişlerdir. Bu durumu Osman Ergin, Ali Suavi’den naklen, şöyle aktarır: “...çalışmadım desem; hayır çalıştım; kitabım yoktu desem; hayır vardı; herkesin okuduğu tertip ve usul üzere okumadım desem emsileden vakti icazete kadar hocalık usulü üzere okudum; hasılı bu ilimlerde fayda var anladım. Lakin o faydayı niçin ben edine-medim? İşte burasına şaşıyorum. Âlim oldum, fayda gördüm desem, andan dahi korkuyorum; zira benimle ülfet edenler hep bilirler ki iki satır velev Türkçe olsun okunup anlaşılacak surette yazamıyorum. Otuz beş yıl çalışmış olduğum Arapça lisanı üzere dört lakırdıyı bir yere getirip ne söylemek ne de yazmak elimden geliyor.”⁷ İnsan bu cümleleri okuduğunda, bundan yüz yıldan daha fazla bir zaman evvel yapılan bu kadar tanıdık şikâyetlere hayret etmekten kendini alamıyor. Yıllarca yabancı dil

dersleri alan öğrencilerimiz acaba neden hâlâ iki cümleyi arka arkaya kurmaktan acizdirler?

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusunun eğitime bakışını gösteren en önemli hareketi, henüz devlet kurulmadan ve savaş devam ederken Ankara’da Maarif Kongresi toplanması ve savaşın ortasında her şeyi bir tarafa bırakıp bu kongreye katılmasıdır. Atatürk’ün eğitim ve kültür konularıyla ilgisi yaşadığı sürece, başka hiçbir Türk devlet adamında görülmemiş ölçüde devam etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, yeni bir devlet olarak özellikle de kurucusunun konuyla ilgili tavrı dolayısıyla eğitime özel bir önem vermiştir. 1939’da toplanmaya başlayan Millî Eğitim Şûraları, devletin eğitim politikalarının şekillenmesinde son derece etkili olmuştur.

1939'da toplanan ilk şûrada Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in şu sözleri, 70 yıl sonra bile bir eğitimcinin şikâyetleri ile aynıdır: "Ortaokul öğretmenleri, ilkokuldan gelen çocukların zayıf olduklarını söylüyorlar. Lise muallimleri aynı şikâyetleri, ortaokula yükletiyorlar. Üniversite ve yüksek mektepler ise liseden gelen çocuklarımızın şu ve bu noktalardaki kuvvetsizliğinde ısrar ediyorlar". Bu şûrada yüksek- öğretimin Millî Eğitim Bakanlığına bağlanmasına ve ilköğretim ile ortaöğretimde tek tip kitap uygulamasına geçme kararı alınıyor.

1943'te toplanan ikinci şûranın belli başlı konuları; ahlak, dil ve tarihtir. Üçüncü şûrada meslek okulları, dördüncüde ilk ve ortaöğretimin yapısıyla ilgili sorunlar, beşinci şûrada da ilköğretim gündemin temel maddeleridir.

Beşinci şûrada bakan Tevfik İleri, yaptığı konuşmada; "Çocuklarımızı, yaptıklarını bilerek yapan, millî ideale bağlı, ruhları ve şahsiyetleri üstün birer insan olarak yetiştireceğiz." diyerek eğitimin hedefini ortaya koyar.

Her üç veya dört yılda bir tekrar edilen bu toplantılar, zamanına göre eğitimin önemli görülen sorunlarını tartışmış ve sonuncusu 18. şûra olarak 2010 yılında yapılmıştır.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en büyük gider kalemlerinden birini, belki de birincisini, eğitim harcamaları oluşturmaktadır. Devlet, her yıl en fazla istihdamı da bu alana yapmakta ve hükûmetler en çok yatırımı bu alana yapmakla övünmektedirler. Ancak eğitim faaliyetlerinin içinde bulunan hemen hiç kimse de durumdan memnun değildir. Öğrenciler ve aileler iyi eğitim verilmediğinden şikâyet ederken, mesleği eğitim ve öğretim olanlar da bütün olarak hayatlarından memnun değiller ve mutsuzlar.

Tarihte ve günümüzde bütün devletler, insanları şekillendirmeye, onları sisteme bağlı vatandaşlar hâline getirmeye çalışmış ve çalışmaktadırlar. Bazı devletler bunu daha planlı programlı ve insanları incitmemeye özen göstererek yapmışlar, bir kısmı da daha diktatörce yapmaya çalışmışlardır. İnsanları yönetme iddiasındaki sistemlerin çoğu din kaynaklı, bir kısmı da felsefi kaynaklı olmuştur. Bu köken farklılığı, iktidarı devam ettirme amacıyla da kullanılmış ve zaman zaman da büyük çatışmalara yol açmıştır. Devlet sistemleri, yönetim kaynağını nereden almış olursa olsun, devam etmek için eğitimi en büyük araç olarak kullanmışlardır. Çünkü tebaasız kral, hiçbir devirde hiçbir işe yaramaz. Bir kralın, sadık bir tebaaya sahip olmasının yolu da eğitim sisteminden geçer. İyi bir eğitim sistemi ne demektir? Subjektif bir kavram olan "iyi"yi mümkün olduğunca objektif duruma getirmenin yolu nedir? **Kralları "daha çok insanlaştırmak" ve krallıkları, kişilerin şahsi mülkleri olmaktan çıkarıp, gerçek anlamda insanların mutluluğuna hizmet eden yapılara dönüştürmek acaba mümkün müdür?**

Bütün dinler ve ideolojiler, temel amaç olarak insanların mutlu olmasını alırlar. Ancak uygulamada her ikisi de tarihte pek çok örneği görüldüğü üzere oluk oluk insan kanı akıtabilirler. Bu durum, din ya da ideolojinin amacından sapıp iktidar aracı olması ve insan hırslarının etkin duruma gelmesi demektir. İnsan aşırılıklarının törpülenmesi ve huzur içerisinde toplu yaşama, ancak eğitim yoluyla sağlanabilecek bir durumdur.

Bir devletin uyguladığı eğitim sistemi, o devletin sınırları içerisinde yaşayan insanların değerleriyle çatışmadığı oranda başarılı olabilir. Bu pencereden bakıldığında bir çocuğun okul çağına gelinceye kadar ailesinden, yakın çevresinden ve sokaktan edindikleri ile okulda karşılaştığı terbiye (eğitim) sisteminin çatışmak yerine birbirini tamamlaması elbette ki başarıyı artıracaktır. Burada asıl üzerinde durulması gereken kavramlar “çatışma” ve “tamamlama”dır. Billhassa ailenin verdiği ya da vermeye çalıştığı terbiye ile okulun vermeye çalıştığı terbiyenin çatışması; ailede okula karşı bir güvensizliğe yol açarken, öğrencide de mütereddit bir zihin yapısına sebep olur. Bu tereddüt durumu, zamanla çocuğu tercihe zorlayabilir ve çocuk, hangisini tercih ederse etsin zararlı çıkacak ve bir yönüyle kendisini eksik hissedecektir.

Fatih Sultan Mehmet'e Semerkant'tan Ali Kuşçu'yu getirtip rasathanede çalışmalar yaptırmasını sağlayan İstanbul ortamı, kısa süre sonra şeyhülislam fetvasıyla rasathaneyi kapattırarak kadar değişmiştir.

Okul, elbette aile ve sokağı taklit etme durumunda değildir; ancak yumuşak, değerleri sarsıcı tavırlardan kaçınan, eksikleri giderici ve aileyle iş birliği yaparak sonuç almaya çalışmalıdır.

Bütün insanlık tarihinde de günümüzde de toplumların temel dinamiklerini büyük oranda dinler oluşturmaktadır. Bu durum sürekli tartışılır ancak sonuca ulaşmadan sürüp gider. Eğitim konusunda da din, hemen her devirde etkin ve belirleyici olmuştur. Geçmişte eğitim kurumlarıyla din kurumları hemen tamamen iç içedir ve eğitim kurumları çoğunlukla din adamları tarafından kurulmuştur. 20. yüzyıl başlarına kadar bilim adamlarının büyük kısmı din kurumlarından yetişmiştir. Dünyanın her yerinde aynı durum yaşandığı hâlde Doğu toplumları, daha doğrusu İslam dünyası medreselerini üniversiteye dönüştüremediler, ancak Batı toplumları manastırlarını üniversiteye dönüştürmeyi başardılar ve yüzyıllar süren hazırlık

döneminin meyvelerini toplamaya devam ediyorlar. Bu yüzden de Doğu, Batı'yı taklit etmek zorunda kaldı ve hâlen de taklitler asılların düzeyine çıkmayı başaramadılar.

Din kurumunun eğitim üzerindeki etkisi yüzyıllarca tartışılmış ve bu etki, zamanla eski ağırlığını kaybetmeye başlamış, laik uygulamalar gündeme gelmiştir. Zamanı ve mekânı dikkate almayan ve hoyratça yapılan laik uygulamalar, din ile okulu zaman zaman karşı karşıya getirmiştir. Dinin büyük kitleler üzerindeki etkisi dolayısıyla, bu kurumla uzlaşmayan ve kendine rakip olarak gören bir sistemin başarı şansı yoktur. Fatih Sultan Mehmet'e Semerkant'tan Ali Kuşçu'yu getirtip rasathanede çalışmalar yaptırmasını sağlayan İstanbul ortamı, kısa süre sonra şeyhülislam fetvasıyla rasathaneyi kapattırarak kadar değişmiştir. Burada değişen din değil, toplumun aynı dini algılama biçimindeki farklılaşmadır. Değişen din algısı, bir bilim kurumunun kapatılmasının sebebi olmuştur. Bu durum, din kurumuyla eğitim sisteminin çatışmaması gerektiğini göstermesi yanında, bundan daha önemli olarak topluma gerçek bir din eğitimi verilmesi gerçeğini ortaya koyar. Gerçek bir din eğitimi

denildiğinde, Türkiye'nin durumu dikkate alınır, kime göre ve nasıl soruları son derece haklı sorulardır. Bu konuda Türkiye'nin birikimine güvenildiği ve problemi çözme amacıyla konuya yaklaşıldığı takdirde sorun hallolabilir. Aksi takdirde, konunun lehinde ve aleyhindeki aydınların hep yapageldiği gibi, çatışmacı ve çatıştırmacı bir zihniyetle konu ele alındığı sürece çözüm elbette ki mümkün olmayacaktır. Kı-saca; okulla mabedin buluşması demek, tarihte defalarca yaşandığı üzere, bütün toplumun huzurunun ve gelişmesinin başlangıç noktasını oluşturacaktır.

Bütün bu anlatılanlardan sonra Türkiye'de uygulanan eğitim sistemi ile ilgili neler söylenebilir? Sonuçlara bakıldığında eğitim sisteminin pek çok problemi olduğu anlaşılmaktadır. Devleti yönetenler, öncelikle bu problemlerin teşhisini ve tespitini dikkatle ve isabetle yapmak zorundadır. Çok kısa sürelerde değişen ve insan hayatını doğrudan etkileyen sistemler, eğitimde sürekli bir karmaşa oluşturmaktadır.

Eğitim hayatının sonunda insanlar, istenilen düzeyde bir bilgi birikimiyle hayata atılabilmekte midirler?

Eğiticiler, gerekli pedagojik yeterliliğe sahip midirler?

Uygulanan eğitim sistemi, kişilerin zihnini berraklaştırmakta mı, yoksa bulanıklaştırmakta mıdır?

Sistem, kişilikleri geliştirmekte midir, yoksa silik, etkisiz, ürkek bireyler mi yetiştirmektedir?

Sistem, içindeki insanların öğrenim ve eğitim yani bilgilenme ve terbiye ihtiyaçlarını karşılayabilmekte mi, yoksa insanlar eksiklerini sistem dışında karşılama arayışına mı girmektedirler?

Devlet sistem dışı oluşumlardan haberdar mıdır? Haberdar ise engelleyici mi, teşvik edici midir?

İnsanların psikolojik sağlığını hiç hesaba katmadan yalnızca sınava yönelik bir sistem, yarar mı getirir yoksa zarar mı?

Bütün bunlar, sistemin eksik ve yanlışlarını göstermek üzere sıralandı.

Türkiye'de uygulanan eğitim sisteminin her aşamasında farklı kaynakları olan çok çeşitli sorunlardan bahsedilebilir. Ancak ilköğretim, eğitimin temeli olduğu için sorunların da temelini teşkil eder. İlköğretim ilk kademe öğrencisi bilindiği üzere kelimenin tam anlamıyla çocuktur ve bunlarla ilgili bütün programlar, bu temel vasfı dikkate almak zorundadır. Türkiye'deki uygulama ne yazık ki bu temel vasfı gözden kaçırmış görünmektedir. Bu ülkede öğrenciler uzun süre hayatlarının belki en önemli sınavına 5. sınıfın sonunda, yani henüz çocuk yaşlarında girdiler. Temel eğitimin 8 yıla çıkması ile 15 yaşa ertelenen bu sınav, bir süre 6, 7 ve 8. sınıflara yayıldı, daha sonra tekrar 8. sınıfın sonuna getirildi. Bir çocuğu, henüz neyin önemli, neyin önemsiz olduğunu anlamasının mümkün olmadığı yaşta böyle büyük bir sorumluluğun altına sokmak elbette ki ona zulümdür ve onun psikolojisini bozacaktır.

Öğretimi ders-hanelere, eğitimi televizyonlara ve sistem dışı kurumlara devrederek, okulları öğrencilerin zamanlarını geçirdikleri bir mekâna dönüştüren bugünkü sistemin zararlarının giderilmesi mümkün olmayacaktır.

TEKLİF VE TEDBİRLER

Bugün öğrenciler 4. sınıf fen ve teknoloji dersinde şu üniteleri işlerler: İnsan Vücudu (iskelet, solunum, kan dolaşımı, vb.), Madde, Kuvvet ve Hareket, Işık, Ses, Gezegen ve Dünya, Elektrik vb. Bu konuların her biri üniversitelerde de işlenmekte ve on bir yaşındaki bir çocuk için elbette ki çok ağır olmaktadır.

Nasıl bir eğitim ve öğretim sorusu bütün olarak ülkenin geleceğini doğrudan ilgilendiren bir soru, bu sorunun cevabı da aynı oranda önemli bir cevaptır.

Öğretimi dershanelere, eğitimi televizyonlara ve sistem dışı kurumlara devredererek, okulları öğrencilerin zamanlarını geçirdikleri bir mekâna dönüştüren bugünkü sistemin zararlarının giderilmesi mümkün olamayacaktır. Bu bakımdan eğitim kurumlarının işlevleri yeniden tanımlanmalı ve bu tanıma uygun kurumlar hâline nasıl getirileceği üzerinde zihin yorulmalıdır.

Bilhassa eğitim kavramının temel unsurlarından biri olan eğitimcilerin yetiştirilmesi, ciddi olarak ele alınmalı ve Türkiye'nin bu alandaki tecrübeleri gözden geçirilip çağa uygun duruma getirilip uygulamaya konulmalıdır. Öğretmen yetiştirme konusu, muhakkak genel üniversite eğitiminin dışına alınmalı ve özel şartları olmalıdır. İnsan sevgisi olmayan ve işini sevmeyen mutsuz bir kişinin mutlu insanlar yetiştirmesi elbette düşünülemez.

Bütün amacı sınav kazandırmak olup bu amaca göre biçimlenmiş olan bir sistem; aileleri çocuksuz, çocukları da ailesiz bırakmaktadır. Sınav elbette ki olacaktır ve başarının ölçülmesi muhakkak gereklidir, ancak bu, öğrencilerin psikolojisini bozacak biçimde uygulanmamalıdır. Bilhassa ilköğretimin ilk kademesinde mümkün olduğunca az sınav yapılmalı ve kesinlikle test uygulaması olmamalıdır.

Günümüzün çocuğu oyun oynama becerisine sahip değildir. Bilhassa şehir hayatı çocuğun oyun becerisinin gelişmesine engel olmakta ve ebeveyn bu duruma tedbir olarak ev içini yapay oyuncaklarla doldurmaktadır. Çocuğun ne zihin gelişmesine ne de el becerilerinin gelişmesine katkısı olan bu oyuncaklar, üstelik birtakım sağlık sorunlarına da yol açmaktadır. Çocukların zihni ve bedeni becerilerinin gelişmesini önleyen faktörlere bilgisayar ve televizyonu da eklemek gerekir. Bunun çocuk gelişimi için bir sorun olduğu tespit ve kabul edildikten sonra tedbiri düşünülmelidir. Okul öncesi de dikkate alındığında bu durumun önemi daha da belirginleşecektir. Bu sorun esas olarak mekânla ilgilidir. Okullarda derslik kadar açık ve kapalı oyun alanlarının da önemli olduğu kavranıp kabul edilmeli ve bu alanlarda uygulanabilecek eğitici çocuk oyunları geliştirilmelidir. Toplu oyunların çocuk gelişimine olumlu etkisi elbette ki tartışılmaz.

İnsanın hayal gücünü geliştiren ve ruh terbiyesinde çok etkili olan müzik ve resim eğitimi, hem Türk eğitim tarihinde hem de başka kavimlerin eğitim tarihlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bugünkü eğitim sistemimiz ne yazık ki onun bu öneminden habersiz görünmektedir. Sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu tarafından da lüzumsuz görülen bu dersler, matematik ya da fen bilgisi testleri çözmek için kullanılacak boş zamanlar olarak değerlendirilir. Yıllarca müzik dersi almış olan öğrenci, herhangi bir müzik aletini çalmak şöyle dursun temel müzik bilgisinden bile habersiz yetişir. Aynı durum resim için de geçerlidir.

İlköğretimde müzik ve resim derslerinin saatleri arttırılmalı ve bu dersler muhakkak alan öğretmenlerince verilmelidir. Müzik dersinin müfredatının esasını

millî müziğimiz oluşturmalı, müzik aletinin öğretilmesinde de öncelik millî müzik aletlerine verilmelidir. Bunu söylerken elbette başka milletlerin müziklerine kayıtsız kalma kastedilmemektedir. Millî müziğin ve millî müzik aletlerinin öğretilmesini istememizin sebebi; öğrencinin öncelikle kendine güven duygusunun gelişmesi ve mensup olduğu milletin değerleriyle barışık olmasıdır. Geçmişte özellikle öğretmen okullarında bağlamanın yasaklanması ve öğrencilerin mandolin çalmaya zorlanmaları muhakkak ki bir garabetti ve bağlamayı sevmeyen bir devlet adamının bir anlık düşüncesizliğinin ürünüydü.

İlköğretimin ilk kademesinde öğrenciye kazandırılması zaruri becerilerden birisi de matematik okur-yazarlığı ve dört işlemidir. Matematik tarihi ile ilgili bilgiler ile matematiğin kültürünün kazandırılması bu öğrenci seviyesi için yeterli görülmeli ve bu derste de anlatıma yönelik sorularla öğrencinin ifade yeteneği geliştirilmelidir.

Okuduğu okulun demirbaşlarına zarar vermektan kaçınan ve onları koruyan, çevresinde olup bitenle ilgili, sokağından, mahallesinden ve apartmanından haberdar bireyler yetiştirmek yani kısaca nasıl vatandaş olunacağını öğretmek de bu okulların görevi olmalıdır. Bireyleri sorumluluk sahibi olmayan bir toplumun sağlıklı yaşaması mümkün olmaz. Sınıftan çıkarken yanan elektriği söndürmeyi ya da boşa akan bir musluğu kapatmayı düşünmeyen bir üniversite öğrencisi ya da başka herhangi bir kişi, vatandaş olamamış demektir. Bir ülkenin yurttaşı ve bir devletin vatandaşı olmak demek; o ülkede yaşayan diğer insanlarla birtakım ortaklıklara sahip olmak demektir. Yahya Kemal'e "Türkler Viyana önlerine kadar nasıl gittiler?" diye sorduklarında büyük şairin cevabı: "Mesnevi okuyarak ve pilav yiyerek" olur. Burada işaret edilen şey, insanların ortak bazı özelliklere sahip olmasıdır.

İlköğretimde önem verilmesi gereken hususlardan biri de temel din bilgisidir. İnsanlık, din istismarından dolayı çekmiş olduğu sıkıntıları başka hiçbir şeyden çekmemiştir. "İnanma" insanın temel ihtiyaçlarındandır. İnançsızlığı (ateizmi) amaç edinen komünizm tecrübesi, insanın inanma ihtiyacını yok edemediği gibi laiklik de bu ihtiyaca bigane kalamamıştır. Devlet, dinin kişi ve toplum hayatındaki etkisini dikkate almalı ve temel kaynaklarından hareketle doğru dini vatandaşlarına öğretmelidir. Bu, devlet olmanın gereklerinden kabul edilmeli ve eğer tartışmalara yol açacaksa seçmeli olarak isteyene din eğitimi verilmeli ve devletin normal sistemi içerisinde Kur'an okuma öğretilmelidir. Bugün ülkemizde, neyi nasıl dediği düşünülmeden, yalnızca Kur'an okuma kutsanmakta, bir taraftan da insanlara Kur'an'ı anlamının zorluklarından bahsedilmekte, hatta herkesin anlayamayacağı ısrarla işlenmektedir. Bu durum, birilerinin imtiyazını sürdürmeye yaramakta ve insanları dinlerinin kitabını araçlardan, onların istediği şekilde öğrenmek zorunda bırakmaktadır. İslam dünyasında uzun zamandan beri bir "ruhban sınıfı" nın oluşmasına yol açan bu tutumun değişmesi, devletin

Bugün Türkiye'de Türkçe eğitiminin ve Türkçenin en büyük düşmanı; iki Türkçe kelimedenden oluşan "Aşağıdakilerden hangisi?" sorusu, başka bir deyişle Türkçenin katili, test sistemidir.

konuyu ciddiyetle ele almasıyla mümkündür. İsteyen herkes, normal eğitim sistemi içerisinde bütün yönleriyle Kur'an-Kerim'i öğrenme hakkına sahip olabilmelidir. Zira ne yazıldığını, ne dendiğini bilmek bir yana, merak bile etmeden yalnızca harfleri kutsamak, bir cehalettir ve bunu ortadan kaldırmanın tek yolu da bilgi sahibi olmaktır. **"Allah, akıldan daha iyi, daha kâmil, daha güzel bir şey yaratmamıştır; Allah'ın rahmeti ona bağlıdır, çünkü seçme özgürlüğünü o belirler; idrak akıldan gelir ve aklı hor göreni Allah'ın gazabı çarpar."** Aslında Hz. Peygamber, söylenmesi gerekenleri özetlemiş. Bu hadise rağmen bugün İslam dünyasında din adına akıl hor görülmektedir ve elbette ki kurtuluşun yolu bu hadisîşerifi hayat düsturu hâline getirmekten geçer.

Son olarak ilköğretimin olmazsa olmaz dersi Türkçe olmalıdır. Bugün Türkiye'de Türkçe eğitiminin ve Türkçenin en büyük düşmanı; iki Türkçe kelimeden oluşan **"Aşağıdakilerden hangisi?"** sorusu, başka bir deyişle Türkçenin katili, test sistemidir. İşini sevmeyen, Türkçeyi sevmeyen, işin kolayına kaçan Türkçe öğretmenleri bile sınavlarını test usulüyle yapmaktadırlar. Bütün öğretim hayatını bu soruyla muhatap olarak geçiren öğrenci, Türkçeyi unutmakta ve meramını ifade edemez duruma gelmektedir. Bir dili bilmek demek o dilin mecaz dünyasını, deyimlerini, atasözlerini bilmek, türkülerini, şarkılarını dinleyebilmek, edebî eserlerini okuyup anlayabilmek demektir. Okuryazarlığı harfleri tanıma derecesine indirgeyen anlayış terk edilmeli ve yukarıda sayılanların bu kavram içerisine girdiğinin bilinciyle hareket edilmelidir.

İlköğretimin ilk kademesini bitirmiş olan bir öğrenci hem okuma yazma bilmeli hem de **okuryazar olmalıdır**.

Kendine güvenen, kendisiyle barışık, iç huzuru olan ve etrafına müspet duygular aşılayan, psikolojisi sağlam, devletin vatandaşı ve milletin mensubu olmaktan mutlu, aklını kullanabilen, her kimden kaynaklanmış olursa olsun olumsuzlukları eleştirme medeni cesaretine sahip kişilikli bireyler yetiştirmeyi amaçlamayan bir eğitim sistemi millî olamaz. Millî eğitim, işlevini yerine getiremiyorsa muhakkak gözden geçirilmeli ve tedbir alınmalıdır. Bu tedbiri de ancak gerçek anlamda milletin derdini kendine dert edinmiş ülkücü insanlar alabilir.

¹ Kramer Samuel Noah (2002), **Tarih Sümer'de Başlar**, çev. Hamide Koyukan, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, s. 21.

² Kramer, age., s. 21.

³ Kramer, age., s. 22.

⁴ Kramer, age., s. 23.

⁵ Akkutay, Ülker (1984), **Enderun Mektebi**, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, s. 16.

⁶ Akkutay, Ülker, age., s. 87.

⁷ Ergin, Osman (1977), **Türk Maarif Tarihi**, İstanbul: Eser Matbaası, s. 103.